

CATALONIA

EN LA MORT DEN BISMARCK. PER MIQUEL S. OLIVER

No ns entusiasma la figura den Bismarck. Sentim la seva mort com la de tot home i acompanyem en el sentiment als molts periodistes de Madrit qui s'han desesperat am la perdua del *canciller de hierro*, com si fossin de la familia. No debades va crear el *reptilien-fons*, i per demostrar que la premsa era una institució corrompuda la va corrompre abans, tarificant als diaris llur consciencia, com el ministre anglès Walpole havia tarifat la dels membres del Parlament.

No ns plau l'hipocresia dels qui protesten de gran respecte als furs de la Justicia i de l'Humanitat i s'aprofiten, a l'ombra d'un principi, de les despulles d'un poble. Però ns plau menys encara aixecar i elevar a l'esfera de principi de govern i arma unica de la civilització *el ferre i el foc*, contemplar la glorificació de la *força*, com el medi suprem que domina i estableix el dret.

L'*exit* den Bismarck haurà sigut tant gran com se vulgui; però significa en el camí de l'avenç un retrocés tant més gran com més ampla i absoluta resulta la victoria. Els pobles que s lliguen per aital admiració a eixes figures, se lliguen tard o prest a la tirania. La popularitat d'Augustus prepara les iniquitats de Tiberius: eix concepte de l'Enciclopedia està molt lluny d'haver envellit.

No hi valen les explicacions literaries i poematiques (extra-cientifiques) de l'*heroe* i del *super-home*, per justificar la violació de les lleis essencials de la raó i per trepitjar una etica qui serà tot lo antiquada que s vulgui, però que sempre queda substituïda per una etica nova, més arbitraria, feta aposta

per cobrir am capa de providencialisme la suprema barbarie, això és, la suprema violencia. No hi val que la pseudo-ciencia, la ciencia burocratisada, s'afanyi a cercar una teoria que ns dó *a posteriori* ls fonaments ideals del *fet grosser*: ni cent ni doscents Bluntschlis podran jamai realisar aquest miracle.

Bon vent pels qui s'entusiasmen am tals direccions; bon vent per les afinitats dels esperits castellans qui adoren el *dominium*, l'imposició a ultrança, la gallardia a foc i sang o els cops de sceptre donats a punt. Massa contrasten les escalfors d'avui am les fredors guardades per en Gladstone, gran *leader* de la simpatia i la benevolença, deslliurador dels catolics irlandesos, campió del *home rule* i de les nacionalitats opreses per la *força*, portaveu del dret i de la civilització pacifica. Que siga per ell l'admiració de l'intellectualisme.

No és esteril ni perduda eixa protesta, encara que sos resultats semblin invisibles o molt tardans. Creuran avui molts grans talents que la *força* de les armes serà pera sempre senyora del món i, per tant, que és ximpleria utopica l'esperança en un avenir de solucions juridiques, racionals. Aquestes incredulitats dels homes *practics* (i no sols dels *practics*, sinó dels *especulativs*) s'han vist sempre: que li haguessin dit a Aristotil, un dels cervells primordials de l'humanitat, que seria possible una *Republica* sense esclavitud, per exemple, i hauria mort de rialles. L'evolució del món guarda moltes sorpreses semblants i no està lluny el temps en que ls terribles personatges que encarnen la *força* o la voluntat inconscient de les societats resultin *demodés*, i siguen mobles arreconats el *pan-germanisme*, el *pan-eslavisme* i altres *pans*... com unes osties, fabricats per l'ambició personal dels «super-homes» de sabre i esperons.

Treguem de Germania, no l'exemple dels Wallensteins i Bismarcks, sinó l'esperit de feon individualisme que isqué dels boscos primitius en la riuada de l'invasió barbre; treguem, no l'exemple de la duresa *junker* personificada en son capítol ni l'adoració de l'hegemonia prussiana, arrenglant les curenyes dels seus canons i les potes dels seus cavalls, sobre les planes superbes d'una filosofia sublim; treguem-ne l record gloriós de l'Alemanya del niu d'aligues de Weimar, no de la Prussia militaresca i aquarterada; de l'Alemanya que donà cent concepcions de l'Univers i investigà les lleis de la Bellesa; de la que ns ha llegat la moderna ciència política; de la que ha incorporat definitivament a la cultura dels pobles la noció del *Rechtsstaat* o *estat de dret*, com organització integral de la nació en forma jurídica, pel fi jurídic, am *medis* exclusivament jurídics...

Aquest triomf és cent voltes més preat per la civilització que sa conculcació brutal a Polònia, a Dinamarca, a Sadowa i a Sedan. Trobem més gloriosa l'elaboració d'un dret públic a través dels Ahrens, Gneist i Robert Molh, que ls forats oberts en eixa teoria i en el mapa d'Europa per l'audàcia del Canciller am la col·laboració Krupp. Se diu que a Alemanya no s discutia l'obra exterior den Bismarck, la qual era obehida i aplaudida cegament; i, en cambi, sa política interior sempre era rebutjada, incompresa i combatuda. Però n Bismarck era l mateix a dintre i a fòra; usava en una part i en l'altra idèntics procediments: bons pels alemanys quan no aqotaven llur esquena, dolents quan eren ells els aqotats.

Durant el segle passat tingué molta voga la doctrina del *despota ilustrat*. Les condicions extraordinàries den Bismarck ens han fet recular més enllà d'aquesta concepció del govern; ha fet tolerar i fins veure am simpatia la figura d'un «domador d'homes» qui va exhibir-se continuament am la pipa als llavis i el fuet a les mans.

MIQUEL S. OLIVER

Mallorca, 1898

GABRIEL D'ANNUNZIO. PER JOAN PEREZ JORBA

(Continuació)

EN tant que ell se trobava en aquesta benèfica situació moral, va arribar an el riàller i magnífic palau de Schifanoja una amiga de la seva tia, hermosíssima senyora que era casada i mare d'una nena. Dóna ideal i angelica i divina, d'una bellesa *inefablement emocional*; dóna que respirava al mateix temps una alta perfecció anímica, oferint una bondat de cor extrema i una tendresa fonament commosa, semblant una encarnació humana de les celestials i mitiques figures que han pintat els prerrafaelites d'Inglaterra. Un hom, veient-la, hauria dit que en aquella dóna s trobaven personificades la puresa i la noblesa i la bellesa. Un suau perfum de poesia tendra anava constantment encensant i envoltant la seva espiritual imatge. Per haver creat aquesta ànima tant excelsa i noble, se poden perdonar an en d'Annunzio les monstruositats que mediten quasi tots els heroes de totes ses noveles.

Quan va veure aquella hermosa dóna, tot el *ser* fogós d'Andrea Sperelli va quedar altament sobtat i *embadalit*; el seu cor va bategar aleshores am commosa i brigidosa violència; la seva ànima quasi no s va atrevir a profanar aquella angelica figura am la mirada dels seus ulls mortals i foscos. Emperò, més tard, ell va quedar *religiosament* corprès per una intensíssima emoció, al reparar tot d'una en la mística i eternidora sentimentalitat, al pressentir l'idealitat espiritual de la bondadosa Maria Ferres, dóna que talment apar una inefable imatge *incedit per lilia et super nivem*. Ella expandia al seu voltant bondat i tendresa, virginitat i devoció. Les liniacions de la seva bellesa corporia resseguien el ritme ideal de la seva hermosura interna. Ella «*aveva un volto ovale, forse un poco troppo allungato*, ma a pena a pena poco, di quell' aristocratico allungamento che nel XV secolo li artisti ricercatori d'eleganza esageravano. Ne' lineamenti delicati era quell'espressione tenue di sofferenza e di stan-

chezza, che forma l'umano incanto delle Vergini ne' tondi fiorentini del tempo di Cosimo. *Un'ombra morbida, tenera, simile alla fusione di due tinte diafane, d'un violetto e d'un azzurro ideali, le circondava li occhi* cheolgevan l'iride lionata delli angeli bruni».

El viu sentiment que li produeix l'elevada espiritualitat de Maria, origina més tard en l'ànima de Sperelli una passió vehement i quasi religiosa, una passió que li desvetlla un anhel frisós de sometre's a la voluntat d'aquella hermosa i bondadosa dòna, d'anihilar-se en la seva estimació fervent i adoradora. Més Andrea Sperelli porta dins la seva substancia, com en germe latent, el *virus* fatal de la corrupció que en ella varen deixar per sempre ls anteriors pecats.

Maria escriu quotidianament en un diari les impressions que reb, els sentiments profons que van ocupant el seu esperit idealista. Són pagines mestres i classiques, fragments d'una poesia elevada i commoguda. Poden considerar-se com un delicat treball de psicologia femenina, com una observació interior plena de sentiment i de fineses. L'anàlisi de l'ànima tendra i complicada de Maria hi és fet amb una clarividència suprema.

L'alta cultura que havia rebut Andrea Sperelli, a més de la fina sensibilitat que ls seus avis li varen deixar en herencia, varen convertir-lo en un esperit refinat i devegadas mistic. Aquesta circumstancia va contribuir força a que ell pogués revelar a Maria Ferres certa afinitat de gustos i de sentiments estetics. I totes les emocions que Andrea produeix en l'esperit de Maria, aquesta les anota commogudament en el seu diari secret. En un dels paragrafs d'aquest, enraonant d'Andrea, Maria diu: «Dev'essere molto giovine; ma deve aver molto vissuto, e d'una vita intensa. *Porta i segni della lotta*». En l'ànima d'ell, Maria produeix una mena d'ubriaguesa sentimental; i en un esclat solemne d'aquesta ell li fa avinent la seva passió amorosa, la seva adoració mística: «Voi soltanto siete vera; voi siete la verità che il mio spirito cerca. Il resto è vano». Quan Andrea

parla així, nosaltres creiem que enraona amb el cor a la mà.

La tendra delicadesa de l'esperit de Maria denota certa debilitat *fisiologica* per sostenir am coratge ls terribles combats de la vida moral. Seduida i vençuda espiritualment per ell, Maria, a la fi, no pot menys de declarar que també l'estima. Ella és força desgraciada amb el seu espòs, ministre plenipotenciari d'una nació estrangera, home embrutit i perdudament entregat a la passió del joc. L'amor que Sperelli professa envers Maria és purament ideal, en aquells moments. Però ls seus instints culpables i perfidiosos van començar a despertar-se, se varen desenrotllar freneticament al tornar ell a Roma. «Curiosamente nella sua immaginazione egli cominciò a svestire la senese, ad involgerla del suo desiderio, a darli attitudini di abbandono, a vedersela tra le braccia, a godersela. Il possesso materiale di quella donna così casta e così pura gli parve il più alto, il più nuovo, il più raro godimento a cui potesse egli giungere».

Som al preludi dels instants dramatics i solemniosos d'*Il Piacere*, instants en que s revela esplendorosament el geni creador den d'Annunzio. Són els moments en que Andrea s fa profundament antipatic i ens repugna, quan un hom s'aparta d'ell indignat i horroritzat: quan Sperelli sedueix i estupra i comet el crim esborronador de violar el pudor de Maria Ferres, no tant sols per la possessió material, sinó també per quelcom de moltíssim més criminal i transcendent. «Senza alcun riguardo, senza alcun ritegno, senza alcun rimorso, egli si diede tutto a porre in opera le sue immaginazioni malsane. Per trarre Maria Ferres a cedergli, usò i più sottili artifizii, i più delicati intrichi, illudendola a punto nelle cose dell' anima, nella spiritualità, nell' idealità, nell' intima vita del cuore». I boi sentint el vertic de la perdició, corpresa l'ànima per un terror boig, Maria a l'ultim cau mig desmaiada als braços d'Andrea Sperelli, en una habitació de la casa d'aquest ultim. «La stanza era religiosa, come una cappella. V'erano riunite quasi tutte le stoffe ecclesiastiche

da lui possedute e quasi tutti gli arazzi di soggetto sacro».

Al cap d'uns quants dies, Andrea Sperelli retroba Helena Muti a Roma. La passió que abans ell va sentir per ella torna a neixer més furiosa, més terrible que mai. Apar un incendi de desitjos que arbora la sanc de les seves venes, que li augmenta i li atia la febre en els sentits, al recordar les carícies instruídes i les voluptats profundes que ell va gaudir amb aquella dòna. Sperelli vol reconquerir-la; més ara ella l'rebutja i el befa ignominiosament. En mig del desespero que li causa això, ell s'entrega allavores als braços tendrívols i apassionats de l'angelica Maria, boi remembrant voluptuosament l'antiga amistançada. I aleshores ell concebeix la perfidiosa idea d'instruir a Maria am les carícies peculiars a Helena, a fi de poder disfrutar una sensació pareguda a la que li produïen les de l'última. D'això va venir que, per la sobreposició mental de la figura de l'antiga amiga, ell creia posseir de debò an aquesta, al posseir, profanant-la espiritual i vilment, la confiada Maria Ferres de Siena. «Per un fenomeno di depravazione sensuale, egli era quasi giunto a credere che il real possesso di Elena non gli avrebbe dato il godimento acuto e raro datogli da quel possesso immaginario. Egli era quasi giunto a non poter più separare, nell'idea di voluttà, le due donne.»

Maria està en l'inconsciència d'aquesta violació monstruosa. Però heus-aquí que l'marít d'ella al cap d'alguns dies roba en el jòc, de lo que s'va adonar la gent que allí hi havia, i tant ell com Maria s'veuen obligats a vendre lo que tenen i a marxar immediatament de Roma. L'ànima noble de Maria reb un cop mortal. Més, a la vigília de sortir, ella va anar a despedir-se i a cercar una mica de consol en el pit de Sperelli. A causa del record d'Elena, aquell dia estava l'seu amant trasbalçadíssim i en cert sentit foragitat, a mercès d'una convulsió profunda, entregat a una sensual tortura. En lloc de rebre consol per sa tribulació, Maria va tenir de consolar piadosa i commogudament al seu amic d'un mal que ella ignorava en abso-

lut. De sobte, ella s'va desfer desesperadament dels braços d'ell, se va vestir depressa i va fugir saccejada de terror de dintre aquella casa: Sperelli acabava de pronunciar, estrenyent-la fortament, el nom de l'absenta Elena per dos cops.

No s'ha de senyalar l'alcanç moral d'aquesta obra, perquè prou se desprèn del seu atrevit context i de la psicologia seva. Un aroma de bellesa immortal envolcalla ls seus quadros més energics, les crueses més lliures de les seves descripcions.

Pera que s'vegí que no és sols en d'Annunzio qui ha pintat monstraoses perversitats morals i intellectuals, diré que n Goethe presenta en les *Afinitats electives* un cas de doble adulteri per auto-suggerió mental i *animica*, el que trascendeix després no ideal sinó ben realment en un fet material i positiu.

Després d'un any i mig de repòs intel·lectual, en d'Annunzio va donar a la llum una noveleta titulada *Giovanni Episcopo*. La literatura russa, que per aquells volts imperava en l'esperit d'Europa, va exercir una influència poderosa en l'ànima i en l'intel·lecte llatins den d'Annunzio. D'allavores ençà, l'autor de *L'Innocente* ha vingut compenetrant-se cada dia més en l'esperit vagarós de les literatures nordiques.

Giovanni Episcopo és un poema naturalista i psicologic de sofriment, de miseria i de degeneració. Per medi d'ell en Gabriel d'Annunzio extreu bellesa humana de lo repugnant i criminal. Giovanni Episcopo és un d'aquells esperits que, am tot i sense culpa, estan condemnats pel destí a soportar les més terribles desventures i les ignominies més denigrants. En la seva juvenesa ell va experimentar el terror boig de *sentir-se* sota l poder de la perfidiosa voluntat del seu fatal amic Wanzer. «Quando Wanzer entrava nella mia stanza, egli pareva il padrone... Avevo una coscienza lucidissima di tutto, dell'impossibilità assoluta, in cui ero, di sottrarmi al potere di quel uomo.» Voleu sentir expressades d'una manera punyent i emocionada les engunies morals d'Episcopo, home de qui, segons ell mateix, «nessuno ha mai

avuto pietà, su la terra»? La teniu en la següent enternida, quasi plorosa interrogació: «Ci sono dunque su la terra uomini che, incontrando altri uomini, possono farne quel che vogliono, possono fargli schiavi»? Perquè ell fou esclau dels seus amics primer, més tard de la seva esposa Ginevra, impudica muller posseïda per tot-hom, que cobreix d'infamant vergonya al pobre Episcopo, encara que aquest hagi lograt obtenir d'ella un fill malaltic, un fill verament d'ell, que porta ls signes que evidencien la seva paternitat real. Després de l'espiritual degradació i de perdre la seva voluntat, va venir la corrupció del seu cos, caient en Giovanni en el vici luxuriat de la beguda per *affogare la tristezza*, fins que, després de mort el seu fill i de l'assassinat de Wanzer, s'apodera d'ell una terrible malaltia.

La fecondació *fisiologica* i religiosa del misticisme del dolor, que apareix en germe en el *Giovanni Episcopo*, se produeix immediatament i dona com a fruit intel·lectual *L'Innocente*, en 1892. *L'Innocente* és una novel·la de passió, de dolor i de gelosia; una obra de sensualisme, d'expiació i de torment. Comprèn el segon volum dels *Romanzi della Rosa*, el de més unitat i simplicitat orgàniques de la sèrie. La psicologia den d'Annunzio comença a devenir omnivident en aquest llibre. El protagonista, Tullio Hermil, és un dels sensualistes conscients de *Les Noveles de la Rosa*, un d'aquests esperits pagans i decadents que estan presos i ullpresos pel diví misteri de la carn.

Am tot i ésser casat i pare de família, Tullio Hermil abandona sovint els fills i la muller pera entregar-se als braços pecadors d'alguna cortesana. Se creu lliure de tot dever mortal; la seva consciència s'considera afranquida de l'imperatiu categoric. «Essendo io diverso dagli altri ed avendo un diverso concetto della vita, posso giustamente sottrarmi ai doveri che gli altri vorrebbero impormi, posso giustamente disprezzare l'opinione altrui e vivere nella assoluta sincerità della mia natura eletta.» En Tullio és també un implacable psicoec de sí mateix,

que està en continua i lucida observació de la seva vida interna. Per això és que ell se troba «isterilito dell' abitudine dell' analisi e dell' ironia riflessa, di continuo occupato a convertire i più caldi e spontanei moti dell' animo in nozione chiare e glaciale». Aquesta arrelada costum donaria un no sé què de calculat i reflexiu als actes dels heroës d'aquestes noveles, sinó fos que ells tenen la voluntat afeblida i estan completament dominats i guiats pel llur instint. La discontinuïtat d'estats morals, el defecte de fusió entre ls diversos períodes de la vida psíquica, és lo que tant malmet i trastorna l'ànima de Tullio. «Un semplice fenomeno fisiologico mutava completamente il mio stato di coscienza», diu ell mateix.

Pera donar un caràcter més paradoxic a la seva perversitat sensual, Tullio adopta la divisa d'ésser «constantemente infedele a una donna costantemente fedele». La seva esposa, Giuliana, és una d'aqueixes grans enamorades que estimen am vehemència a la persona aimada, encara que sapiguen que aquesta hagi acabat per sempre de correspondre a la llur passió amorosa. Enraonant d'ella, Tullio diu que amdós un temps havien «sognato non pur l'amore ma la passione fino alla morte, *usque ad mortem*». I ara Tullio s'complau en veure la seva muller com per ell sacrifica mig somrient els plaers de la vida conjugal: Tullio gaudeix alta i esteticament al contemplar com la grandesa moral de la seva esposa s'revela. Ell gaire bé l'adora en silenci, i pera enaltir-la encara més, cada jorn se posa a cometre falta sobre falta. Els sofistics raonaments que Tullio s'fa pera apoïar els seus instints baixos, li varen a l'últim originar una gran desventura interna am la seva esposa, un castic terrible per les seves malvestats.

«E non era straordinariamente preziosa la donna che consentiva a sacrificarmi la sua giovinezza, paga soltanto di essere *baciata con gratitudine e quasi con religione su la fronte alliera e dolce*? Una bontà infinita emanava da quella creatura e mi penetrava tutto l'essere, mi colmava il cuore.» Ella havia esde-

vingut la seva amiga i la seva muller i la seva germana tot alhora. Ella estava disposada sempre a qualsevol sacrifici pera l plaer de Tullio. Aquest l'estimava i, encara que entre ells dos no existís comunió conjugal, ell li confiava les seves miseries internes i les seves tortures morals. Més no podent resistir l'impuls dels seus sentits depravats, ell torna a cometre infedeltat sobre infedeltat, torna a caure d'infamia en infamia, enganyant a l'últim, després d'una promesa de sotmissió ideal, tant perfida i ignominiosament l'ànima de la muller pacienta, que obliga a una seriosa ruptura de relacions espirituals entre aquesta i ell. «Ero posseduto da una specie di malefizio che aboliva in me ogni senso morale e mi rendeva capace delle peggiori ingiustizie, delle peggiori crudeltà.»

Al cap d'uns quants mesos de la grave malifeta, originada per una amistançada mundial; al cap d'un quant temps d'haver estat material i moralment separat de la seva esposa, Tullio renyeix sobtadament am l'impudica amiga i sent en sí reneixer aquella passió tendra i furiosa, vehement i poetica, que va experimentar els primers dies de nuviatge per Giuliana. Ara, com li bat el cor al veure an aquesta, al sentir-la un moment al seu costat. Però s'esfereix tot d'una, en mig del seu constant suplici intern, al pensar i al preguntar-se: «Se io avessi già perduto il suo cuore, troppe volte calpestato senza pietà e senza rimorzo?» Giuliana i ell no tarden gaire en fer les paus, i l'estimació de Tullio va creixent, la seva passió augmenta adaleradament i am violència. Afecció i tendresa i *casta* sensualitat és lo que ell sent de primer; però aviat en ell reapareix l'home de instints depravats i perfidiosos, l'home de passions criminals i aixelebrades. «Ebbi bisogno di contrapporre all' imagine della deliziosa depravazione dell' Assente l' imagine di una nuova rarissima depravazione che io mi promettevo di coltivare con lentezza *nella onesta securità della mia casa.*» Considerant com una germana a la seva esposa, Tullio pot donar a la possessió d'ella l caracter d'un incest, d'un culpable contuberni. «Allo

scopo di rendere più acre quel *sapore d'incesto* che m'attraeva eccitando la mia fantasia scellerata, io cercai di rappresentarmi i momenti in cui più profondo era stato in me il *sentimento fraterno* e più schietta mi era parsa l'attitudine di sorella in Giuliana.»

Giuliana està convalescent d'una terrible enfermetat, i la seva feblesa corporal fa perillosa tota conjunció de sexes. Aleshores un pensament criminal s'apodera de la raó de Tullio: la presumpció de que Giuliana pugui quedar morta en els seus braços, en mig de l'espasme dels sentits. Això il·lusiona l seu esperit ansiós de supremes experimentacions. I seguidament li ve l desig irresistible de posseir la seva dona. Van an aquella mateixa casa de la Badiola, on varen passar els primers i quasi únics venturosos dies de matrimoni, i allí Tullio, am veritable furor sensual, s'embadaleix voluptuosament en el còs i en l'ànima de Giuliana, després d'una temporada llarguíssima de continència. Però a l'endemà ell s'entera am terror i estupefacció de que la seva muller està abraçada, de que ella ha sigut infidel i que naixerà una criatura del seu error. La tortura interna, el flagell moral de Tullio devénen aleshores indescriptibles. Aquestes augmenten al saber que Giuliana fou posseïda sense lluitar ni resistir, en un moment de feblesa, cedint a la terrible suggestió sensual que va operar en ella la voluntat d'un seductor expert. Va sucumbir sens que hagués perdut l'estimació per Tullio. L'ànima d'aquest està desesperada i terriblement foragitada. Precisament la culpa és tota d'ell, per haver abandonat tant temps la seva esposa, per haver-la tant temps allunyada del seu cor. Aquesta consideració li desperta un sentiment de viva misericòrdia per Giuliana. Ell vol acceptar el fatalisme del Destí, desitja sometre-s a la força de les coses. Ha intentat venjar-se castigant al seductor de Giuliana, però s troba que Felip Arborio està invalidat a causa d'una malaltia de la medula espinal. L'idea de que hagi mort per sempre la ventura que ell, al fer proposit d'esmenarse, havia somniat gaudir am Giuliana en l'avenir, trasbala tota la seva ànima.

Quan ell pensa en l'ignoscenta criatura que ha de néixer, se li desvetlla impetuosament i tot seguit una rancúnia exacerbada, una aversió mortal, una espaventosa hostilitat contra la seva tendra vida. Ell se desespera davant l'idea de que aquell intrús hagi de portar el seu nom, de que hagi d'esser el seu hereu, de que li tinga d'usurpar les carícies de la seva mare i de les seves filles i del seu germà. «Odiavo quella *altra vita* che Giuliana portava dentro; e contro quella a punto io m'esperavo, contro quella *incominciavo a machinare*.» El pensament criminal de la supressió de la criatura s'ha dominador, persistent, continu. La voluntat de Tullio devé homicida: la seva imaginació acarona l'idea de la fatal venjança. La vida de l'ignoscenta criatura destrueix la possibilitat, pera l seu esperit, d'una felicitat futura. És tant intens i esgarriador el sofriment moral de Tullio, que un hom gaire bé no pot menys de compadir-lo vivament, d'abonar-li quasi l'idea del crim i esperar ansiosament la realisació d'aquest. La vida de Tullio està malmesa i per sempre trocejada. La companyia del seu germà no alivia gens la seva situació, en aquells moments.

Federico Hermil és un tipo tolstoïa que predica i compleix la religió social. Es una ànima noble i bondadosa, de gran altesa moral i de sentiments generosament altruistes. La natura del seu esperit fa que ell no s'adongui de la terrible desgracia que contorba al seu germà. Aquest, enraonant d'ell, s'expressa de la següent manera: «Io confidavo in Federico, ciecamente. Avrei voluto essere da lui non soltanto amato *ma dominato*... Nulla per me uguagliava in nobiltà lo spettacolo di quella giovinezza devota al *conscientemente bene operare*, dedicata all' amore della Terra».

Després d'alguns mesos d'espectació i de mortal tortura, neix l'odiat infant, neix l'intrús, el fill que va engendrar en Filippo Arborio. La família està emprendada de la criatura, i continuament l'acarona i la festeja. Al cap d'alguns dies se parla del bateig. El germà de Tullio indica per padrí a Giovanni

di Scordio; designació que tot-hom, menys Tullio, reb amb alegria profundissima. Giovanni di Scordio és un vell venerable, sotmès de la casa Hermil, que ha sofert terribles desgracies de família. És un esperit d'una bondat alta i commosa. Tullio i Federico van a cercar-lo, i, en un instant solemne, amdós l'oviren al lluny del lluny com sembla. La descripció que n d'Annunzio fa de Giovanni és meravellosa: «—Guarda! E là. Va seminando. Gli portiamo l'invito in un' ora solenne. — Ci appressamo. Io tremavo forte, dentro di me, come se mi accingessi a una profanazione. Andavo in fatto a profanare una bella e grande cosa; andavo a chiedere la paternità spirituale di quel vecchio venerabile per un figliuolo adulterino. — Guarda che figura! — esclamò Federico soffermandosi e indicando il seminatore. — Ha l'altezza d'un uomo, e pure sembra un gigante».

Per fi, Tullio, un dia de Desembre, logra estar sol en la cambra de l'intrús. Seguint l'intenció que ell tenia feia temps de suprimir la criatura, obra una finestra de l'habitació, i durant una estona llarga exposa l'infant a l'aire mortal de la nit freda, de la glaçada atmosfera. Un parell de dies més tard la criatura deixa d'existir. La venjança ja s'ha complert. I heus-aquí el crim que n Tullio ns confessa am remordiment en *L'Innocente*.

Les idees de la resignació en el sofriment, de la bondat commosa, de la tendra pietat i de l'expiació terrible, que denoten l'influència de l'ànima de Rússia, planen continua i dolorosament per sobre d'aquesta obra.

En 1894, en d'Annunzio va publicar el *Trionfo della Morte*, l'ultima de les noveles titulades *de la Rosa*. L'Amor i la Mort, en una esfera humana d'absolut, van a través d'aquesta obra en etern i sinistre maridatge, s'hi absorbeixen i s'hi confonen l'un am l'altre mutualment. L'anhel de fusionar-se per medi d'una estimació suprema i voluptuosa amb un altre ser, l'esforç sobrehumà per obtenir la possessió completa i eternal d'aquest, representen la causa principal que origina el drama de la novela den d'Annunzio. Però davant de l'impotència de realisar aquell

somni ambiciós, i a l'impuls del torment intern i de la desilusió de la vida, l'amant anulla finalment la voluntat de la dona aimada, per medi de la Mort, a fi d'ensenyorir-se d'ella completament i posseir-la aixís en absolut. Llibre de passió ardenta i morbida i exasperada; poema de somnis desmesurats i d'amargues desilusions; obra que amb una emocionada i alta psicologia fa l'anàlisi de la sensualitat dolorosa que contorba a un esperit intel·lectual, que ns presenta l'eterna lluita que en el fons sostenen les ànimes que s'ensitgen i s'estimen: heus-aquí l'*Trionfo della Morte*. Aquesta novel·la representa l'més gran esforç intel·lectual i estètic den d'Annunzio; se pot considerar com una de les obres superiors de la Decadència. Com totes les novel·les d'ell, el *Trionfo della Morte* és un llibre delitós i alhora perillós: la seva acció és fatal i avui s'exerceix en el jove modern amb la mateixa intensitat que l'*Werther* va influir als romàntics.

Sota un punt de vista particular, el *Triomf de la Mort* pinta minuciosament la crisi d'una voluntat o, com diu el prolec d'aquesta obra, «la vida personal d'un ser humà col·locat en el centre de la vida universal». Ens trobem en l'heroe d'aquest llibre al davant d'una persona intel·lectual «que sent, pensa i es commou en una continua evolució dels estats de la seva consciència *sempre vigilant*».

Giorgio Aurispa, el protagonista, és un intel·lectual profund i refinat, un esperit malalt i dolorós, una voluntat feble i migrada que està sota l poder i al servei d'un instint sensual desenrotllat fins a l'excés. Com Andrea Sperelli i Tullio Hermil, Giorgio Aurispa té la dissort d'esser un psicolec de si mateix, que està en continua observació de la seva existència moral interna. «Spirito contemplativo e sagace, essendosi messo assai presto in conspetto della sua propria vita, aveva compreso che qualunque allettamento esteriore era trascurabile al paragone del fascino emanato dagli abissi ch'egli in sé medesimo scrutava. Aveva incominciato per ciò assai presto a nutrire l'ambizione segreta

che esalta e forvia tutti i veri uomini intellettuali, disdegnosi della vita comune, curiosi soltanto di conoscere le leggi che governano lo svolgersi delle passioni. Anch' egli, a similitudine di alcuni singolari artefici filosofi contemporanei con i quali aveva comunicato, ambiva di comporsi un mondo interno dove poter vivere *con metodo*, in perpetuo equilibrio e in perpetua curiosità, indifferente ai tumulti e alle contingenze volgari.» Però l seu contrast entre la lucidesa de la pensa i la ceguetat del sentiment, entre la feblesa de la voluntat i la força dels instints, entre l somni i la realitat, indefectiblement tenia de produir, com en d'Annunzio expressa, fatals desordres en el seu organisme moral.

Tot sovint, Giorgio Aurispa havia experimentat una ansia irresistible de sortir del seu aïslament intern. Pera poder afranquirsen, cedint al fort impuls dels seus sentits, se va deixar caure en una passió ardenta i fogosa, se va entregar a l'amor voluptuós i carnal d'una dona fascinatriu, d'Ippolita (que representa l símbol sinistre de la dona fatal i destructora), i amb ella va establir un culte fervent de plaers, una suprema comunió sensual, a fi de poder realisar el somni malaltic de la seva possessió completa. Però seguidament se va adonar de la vanitat de tot esforç, va penetrar-se de l'impossibilitat de lograr la seva quimera. «Egli sapeva bene che l'amore è la più grande fra le tristezze terrene, perché è il supremo sforzo che l'uomo tenta per uscire dalla solitudine del suo essere interno: sforzo come tutti gli altri inutile.» I fins en un moment de desesperació, Giorgio diu: «Ma quale voluttà può compensare l'immensa tristezza che sopraggiunge?»

Giorgio Aurispa està treballat pel dubte de si mateix. I per això és que ell ve perseguint la seguretat en la possessió d'una altra criatura, la seguretat absoluta, completa. Ell voldria poder dir: «La mia amante, vicina o lontana, non vive se non del pensiero di me; ella è sottomessa con gioia ad ogni mio desiderio, ha la mia volontà per unica legge». Però s'apodera una engunia mental i espi-

ritual de Giorgio, al trobar-se davant de l'inexplicable problema de l'estimació i davant del misteri etern de la comunió amorosa. I en un moment de moral suplici, en que l dubte és veï del desengany, ell pregunta a Ippolita:

«—Ma, puoi tu provarmi che domani, che fra un mese, che fra un anno, che sempre sarai egualmente felice d'esser mia? Puoi tu provarmi che ora, in questo attimo, sei tutta mia? Che cosa posseggo io di te?

»—Ogni cosa.

»—Nulla, o quasi nulla. Io non posseggo quel ch'io vorrei possedere. Tu mi sei ignota. Come qualunque altra creatura umana, tu chiudi dentro di te un mondo per me impenetrabile; e la più ardente passione non mi aiuterà a penetrarlo. Delle tue sensazioni, dei tuoi sentimenti, dei tuoi pensieri io non conosco se non una minima parte. La parola è un segno imperfetto. L'anima è intransmissibile. Tu non puoi darmi l'anima. Anche nella più alta ebbrezza noi siamo due, sempre due, separati, estranei, interiormente solitarii. Io bacio la tua fronte; e sotto la fronte si muove forse un pensiero che non è mio.»

La causa de la desventura den Giorgio està en que la seva estimació depèn dels sentits, en que la seva passió és carnal i voluptuosa (1). Pot així arribar-se a l'alta comunió espiritual? En la *Nora* d'Ibsen és allà on sembla resoldre-s aquest punt. La vera estimació té de basar-se en l'esperit i en la consciència, xò és: té d'esser determinada per una mutual comprensió entre les ànimes, per una afinitat d'idees i sentiments i volicions entre ls que s'estimin. Això implica en els enamorats una situació tant alta de consciència espiritual, una intelligència tant viva i comprensiva, que aquestes manquen actualment a gaire bé totes les dones i també a

moltíssims homes. Però ja que tota una filosofia moderníssima tendeix a enaltir l'home, a fer-lo devenir potent i superior, no podria també iniciar-se una altra corrent, un xic distint del feminisme, que s dirigis en particular a enlairar la dona del nivell actual, que la preparés a fi de poder arribar a una unió perfeta i alta am l'home pensador? La cultura verament refinada que en les avançades nacions d'Europa s dona a la dona avui, ans contribueix a fer-la tornar més destructiva i dominadora pels sentits. I aquesta antinomia moral, qual causa ignora n Giorgio, és el motiu originari de que ell esdevingui gelós; puix sols se tornen gelosos els homes que estimen sensualment. «Sono geloso. Di che? Di tutto: delle cose che si riflettono ne' suoi occhi.»

Més que tot, en Giorgio ns fa l'efecte d'un desorientat que aspira a lo impossible. «Ah, perche dunque non potremmo noi rendere la nostra esistenza conforme al nostro sogno e vivere per sempre in noi soli?» Heus-aquí l'enguniosa pregunta que s'ha fet tota la Decadència d'ara no fa gaire. Giorgio és un atacat pel pessimisme intel·lectual den Schopenhauer, que, volent combatre-l, adopta ls aforismes del *Parerga i Paralipomena* i s'entrega a lo Absolut. Ell pertany a un d'aquells esperits malalts que s'estremeixen d'esglai, que ls corprèn una aterritzada follia davant de l'idea de la vanitat de tot esforç humà, de l'inutilitat i finalitat del viure, els qui, quan volen emancipar-se de tot això, vénen a servir una ansia frisa de dominació absoluta, de possessió completa, un desig furiós d'experimentar totes les voluptats espirituals i de gaudir tots els plaers terrenys; aspiració que idealment satisfan les obres d'Epicur i el mentat *Parerga i Paralipomena*, i avui, d'una manera més afirmativa i radical, les idees filosòfiques den Nietzsche. La filosofia de l'autor del *Cas den Wagner* ha influït també en l'ànima de l'Aurispà, bé que pera augmentar l'interna exasperació d'aquest, pera posar-li de manifest la seva debilitat moral i la seva impotència volitiva. An en Giorgio la certesa d'això li produeix

(1) En Baudelaire, parlant de l'aspiració de l'home a voler fondre l'ànima propria i la de l'aimada en una, diu en els seus *Petits poemes en prosa* que aquest desig és un «somni que no té res d'original, després de tot, si no és que, somniat per tots els homes, no l'ha realitzat cap d'ells encara».

allavors un sentiment molt enguniós, continu, de la fatalitat que pesa espaventosament al seu damunt, a la que ell acaba a l'últim per entregar-se am tot el seu voler. Per això és que tant sovint aquesta obra causa el presentiment fatidic de la Mort, que produeix el sentiment esbalaïdor del No-re en la Vida. Una atmosfera tragica de fatalisme i de misticisme l'envolcalla; una mena de misteri simbolic l'ensombreix foscament. Ibsen i Wagner han facilitat an en d'Annunzio, per al *Triomf de la Mort*, els llurs respectius procediments de suggestió estetica.

Giorgio Aurispa està impossibilitat per practicar l'evangeli den Nietzsche, no pot somniar afranquir-se de tot terror ni de tota pietat. «Nella sua estenuazione mortale, sentendosi perire, egli invocava anche una volta un *intercessore per la vita*.» Del fons del seu tragic sentiment surt am freqüencia una ardenta aspiració, promoguda pels preceptes del *Zarathustra*, «ad essere egli medesimo l'eterna gioia del Devenire», a professar en el radical individualisme nietzscheà. Però ell porta marcats en la seva ànima tots els signes depressius de l'alta decadencia intellectual moderna. Una mena de neurosi corromp la sang de les seves venes; pateix una malaltia moral que li ve d'herencia atavica.

«Com el seu oncle Demetrius, Giorgio Aurispa era un ascetic sense Déu.» El seu misticisme és el dels esperits meditatis que anhelen atenyen l'absolut metafisic, que estan corpresos per l'ansia religiosa d'aquest infinit que és immanent en l'ànima de la desvalguda Humanitat. Se tradueix en ell per una tendencia invencible cap a les coses extraordinaries, per una vehement aspiració a la vida transcendent, per un concirós anhel de poesia i una devota inclinació al misteri. Aquest sentiment religiós és, en en Giorgio, pagà i alhora metafisic. La religiositat se barreja en ell amb un no sé què de sensualisme; un mistic enamorament de símbols i abstraccions espirituals s'apodera tot sovint de la seva ànima.

Demetrius Aurispa, el seu oncle, «era il nome amato, il nome che gli metteva sem-

pre nel cuore un gran palpito». Com que la *finesa del seu pensament* li feia insostenible la vida, ell se va suïcidar pera poder entrar tot d'una en lo absolut i en l'eternitat. I va deixar an en Giorgio, com a pare intellectual que havia sigut d'ell, l'herencia de la seva ànima refinada i de la seva immensa fortuna. «Certo,—egli pensava,—la Musica lo iniziò al mistero della Morte; gli mostrò di là dalla vita un notturno impero di meraviglie. L'armonia, elemento superiore al tempo e allo spazio, gli fece intravedere come una beatudine la *possibilità di affrancarsi dallo spazio e dal tempo*, di *distaccarsi dalla volontà individua* che lo serrava nella carcere della persona collocata in un luogo augusto e lo teneva soggetto in perpetuo all'elemento brutto della sua sostanza corporea. Avendo sentito tante volte *svegliarsi dentro di sé, nelle ore dell' ispirazione, la volontà universale* e provato una straordinaria gioia nel *riconoscere l'unità suprema che è in fondo alle cose*, egli credette di *prolungarsi nell' infinito per mezzo della morte*, credette di dissolversi nell' armonia continua del Gran tutto e di partecipare all' *eterna volontà del Divenire*.»

A través de la Mort, Demetrius exerceix la seva tragica influencia en l'esperit de Giorgio. Talment sembla que l suïcida cridà a l'hereu. «E l'erede era consapevole della fatalità ch' egli portava nell' intimo della sua sostanza.» I va esser en en Giorgio una suggestió continua, el pensament dominant i obsessiu de la Mort. L'esperit den Demetrius s'havia verament transfós en la seva ànima. «Per me, esiste. Dal giorno della sua morte fisica, io sento la sua presenza in ogni ora. Non mai come dopo la sua morte io ho sentita la nostra consanguinità. Non mai come dopo la sua morte io ho avuta la percezione della intensità di quell' essere.»

Després dels dubtes enguniosos respecte de l'amor, després de regoneixer que la felicitat de l'home és illusoria, que ella no més viu que en el Passat i s'alimenta de Records, se desvetlla en l'esperit de Giorgio un fervorós desig d'anihilar la seva propria vida. Vol ardentment, com Tristan i Isolda, «nell' in-

finito palpito dell' anima universa, perdersi, profundarsi, vanire, senza coscienza». Això li succeeix al trobar-se a la *Casa Paternal* (una de les seccions més importants i belles del *Trionfo della Morte*), aon va tenir d'anar pera impedir que entre la seva família s'consumés un drama. Però a l'imaginar que, pera evitar-lo, ell tenia de realisar un acte de voluntat i d'energia, li va venir una invencible repugnancia i encara s'va duplicar la seva natural feblesa. Quanta veritat i realitat no hi han en el sentiment hostil que li produeix el contacte de la família seva, fora de la mare i la germana!

La crisi interior que ell comença aleshores a patir és espaventosa. Li causa una mena d'enervament de viure, li desperta un desig fervent de renunciació suprema. «Cosi è: la Morte, in fatti, m'attira.» No podent «trobar l'energia necessaria per obrar, adoptava l'metode contrari: demostrar l'inutilitat de tot esforç», diu en d'Annunzio. «Quale è la causa della mia impotenza? Io ho una brama ardentissima di vivere, di svolgere in ritmo tutte le mie forze, di sentirmi completo e armonioso... Qual è la sostanza della mia vita? Ed in balia di quali forze? Sotto l'impero di quali leggi? Io non mi posseggo, io sfuggo a me stesso... La mia vera vita è in potere di qualcuno, misterioso, inconoscibile, che la stringe con un pugno di ferro.» Comprèn que ell no és senyor de la seva ànima ni de la seva pròpia vida, sinó que amdugues estan en poder del Destí, i això quasi l' desespera. «Bisogna morire.»

Però l' record d'Ippolita, més viu que mai, se presenta sobtadament al seu esperit, l'invadeix a tot'hora, fent-lo a l'últim desistir inconscientment del proposit fatal de suïcidar-se, despertant-li altre cop el desig de realisar el seu somni ambiciós de comunió absoluta, de dominació completa en l'ànima de la seva amiga. Ell regoneix bé prou que ha sigut sempre un egoista; que inconscientment ell practica aquell aforisme, que gaire bé no és aforisme, del nostre poble català, el qual sintetisa meravellosament la moral de la filosofia nietzscheana, i que diu: «Primer Jo,

després Jo, i sempre Jo». «Io non ho mai fatto nulla per nessuno: ho sempre vissuto per me solo.» El somni de completa possessió ja indica l'egoisme malsà i frisós que serven aqueixos decadents.

Giorgio ha lograt persuadir a la seva amiga de l'illusió suprema, de la *conveniencia amorosa* de viure isolats del món i separats de l'existència comuna i vulgar, de viure ambdós sols en un Hermitatge lluny de les ciutats, en el que puguen cultivar am profon misteri i alta comunió sensual la seva passió ardorosa. Abans de reunir-se, mentres està esperant-la, Giorgio sent corre per dintre del seu esser una agitació infantivola, una frenetica alegria, com si a l'últim ja pressentís la felicitat de viure tant ansiada, com si experimentés la sensació vera de que «il sole è dentro il suo cuore». Ippolita va arribar a l'Eremo al cap de molts pocs dies.

«Materialmente, non è bella», diu Giorgio parlant de la seva amistançada. «Ella ha però tre divini elementi di bellezza: la fronte, gli occhi, la bocca: divini.» Tot sovint, quan la contempla entre ls seus braços, ell reb la revelació de la bellesa suprema de les seves dents. I com el símbol de la passió carnal, «ella porta entre ls cabells un clavell encès com un desig».

En el *Trionfo della Morte* hi ha una constant harmonia entre ls sentiments de l'ànima i la naturalesa, una mena de simbolisme alegoric en els diferents espectacles d'aquesta última. «Come sfuggire al fascino del mistero che si diffondeva su tutte le cose create transfigurandole in segni ed in emblemi d'un'altra vita?»

Durant quatre o cinc setmanes, Ippolita i Giorgio s'estimen amb ardor, satisfan carnal i exasperadament la seva passió furiosa. I aquells varen ser dies d'encesa voluptat i de profunda gaubança luxuriosa. Però l'acalorament sensual va enervar depressa l'esperit den Giorgio. En lloc de dominar i posseir en absolut a la seva amistançada, com era l'seu intent al proposar an aquesta l'Hermitatge, resulta que ara és ell el posseït i dominat per Ippolita, que ell és l'esclau ig-

nominiós dels sentits voluptuosos de la seva amiga. La desesperació s'ampara de l'ànima fatal den Giorgio. Un moviment de revolta s'apodera del seu esperit. Aleshores ell concebeix amb alegria l'obra destructora que, ensems que li dongui la possessió completa de l'aimada, li procuri la lliberació ideal de la seva ànima propia. No podent absorbir completament l'amiga, tracta d'anihilar la seva existència pera ensenyorir-se d'ella. D'acord amb aqueixa idea, ell senta l'aforisme que segueix: «Distruggere per possedere: non ha altro mezzo colui che cerca nell'amore l'Assoluto». En aquesta frase s troba condensada tota la significació filosòfica del *Trionfo della Morte*.

El misteri de la Mort envolcalla am la seva ombra sinistra la passió amorosa. I heus-aquí que Giorgio un dia, fent un terrible esforç de voluntat, prova d'ofegar inútilment en el mar a la seva amistançada Ippolita, mentre s banyen. Al veure frustrada la seva temptativa fatal de supressió, l'ànima de Giorgio s'exaspera vivament i l'odi mortal que ell professa a Ippolita s'ageganta encara més. Ell se sent devorat per l'ansia criminal i malaltica d'anullar la vida de l'amistançada. Giorgio ha devingut un homicida intel·lectual: l'idea de la mort d'Ippolita ocupa constantment el seu cervell.

En tant, Giorgio i la seva amiga s'entreuen am tota l'ànima a la musica del *Tristan i Isolda*, que ells mateixos interpreten en el piano, i una gran exaltació espiritual s'apodera de llurs vides, a l'impuls de l'alta ubriaguesa que aquelles notes els hi produeixen. Giorgio s'ha penetrat de tota la filosofia amorosa que s desprèn de l'òpera den Wagner. I ell repeteix a Ippolita les paraules de Tristan: «Per bere laggiù in onor tuo la coppa dell'amore eterno, io dovevo consacrarti con me sul medesimo altare alla Morte». I Giorgio am lentitud inicia Ippolita a la Mort, l'inicia intel·lectualment i sens que se n'adongui ella. Al veure que s va prorrogant l'execució de la seva idea, ell s'irrita exasperadament, fins que una nit, no podent resistir més l'impuls de la seva ansia, pren

la determinació de consumir l'acte criminal contra tot obstacle que s presenti. Ippolita i ell estan sopant. És el dia-aniversari del llur amor, i Giorgio l'ha escullit pera operar la seva acció dominatriu. A fi d'emparar-se de l'esperit de la seva amiga, pera ubriagar-la, Giorgio fa destapar algunes ampolles de xampany (el filtre fatal) i convida Ippolita a beure-n. I heus-aquí l brindis simbolic que ls dos pronuncien:

«—Alla nostra felicità!—ella augurò tendendo la copa verso l'amante. (Per l'Amor.)

»—Alla nostra pace!—augurò egli tendendo la sua.» (Per la Mort.)

Giorgio està en una intranquillitat i impaciencia engunioses. El xampany ha excitat de tal manera ls sentits d'Ippolita, que aquesta incita a unir-se altre cop amb ella al seu amant Giorgio, carnalment. Abans de consumir l'acte de suprema destrucció, heus-aquí que Giorgio encara s veu obligat a posseir el còs de la dona que ell odia tant i tant, el còs que l'ha impulsat a cometre l'acte de material lliberació. Aprofitant l'ubriaguesa d'Ippolita, Giorgio tracta i s'esforça en conduir-la a un promontori d'allí aprop. Al fi ell consegueix portar-la-hi, i en essent-hi, Ippolita s'adona de l'intenció criminal del seu amic. Aquest tot seguit forceja pera estimar-la, i aleshores s'entaula entre ells una lluita terrible, ferestega, sense pietat, i amdots, en mig del seu furor, rellisquen sense reparar-ho, i ambós, odiant-se mortalment, cauen en el precipici i hei fineixen. Heus-aquí la tragedia intel·lectual i humana del *Trionfo della Morte*.

A despit de lo que diuen els detractors que no han llegit an en d'Annunzio, el qual quedarà com a literat, la seva novela *Trionfo della Morte* pot considerar-se ben bé com una obra immortal i classica. Per judicar an en d'Annunzio és precis passar per la formalitat de llegir les seves obres.

JOAN PEREZ JORBA

(Acabarà)